

Guide till vad Nietzsche ver

Vi trodde att Nietzsche var förpassad till historiens skräphög. Så plötsligt för några år sedan ville alla tillägna sig Nietzsche. Det blev en Nietzsche efter vars och ens behag. Nyttigt då att ta reda på vad Nietzsche egentligen säger.

Filosof

Robert C Solomon, Kathleen M Higgins
What Nietzsche really said
 Random House, 2000

Friedrich Nietzsche (1844–1900) har kallats för sexist, elitist, antisemit, rasist och profascist. Sådana människor har också använt sig av Nietzsche för sina syften. Andra tolkningar av samma material ger en motsatt bild. Anarkister, liberaler, konservativa, socialdarwinister, reformvänner och feminister har också försökt lägga beslag på honom. Liksom de skönanदार som ser på det politiska spelet med avsmak.

Äjo, nog dyrkade Nietzsche skönheten, men han säger också: "Viljeförslamning: det finns de skönaste gala- och lögnräkter för denna sjukdom: objektivitet, vetenskaplighet, l'art pour l'art, ren viljefri kunskap".

Hur skall man förstå uppslutningen ring – och avståndstagandet från – hans idévärld? En förklaring är att Nietzsche envist försvarar individen mot samhällets och de växlande kulturella vindarnas ominösa tryck.

Inga eviga sanningar

Filosofiprofessorerna Robert C Solomon och Kathleen M Higgins har i *What Nietzsche Really Said* sammanfattat Nietzsches filosofiska labrynter.

Uppfriskande för dem som redan vandrat där, värdefull för dem som tänker gå dit. Författarna redovisar fallgroparna. De petar hål på rykten och myter.

Skälet till alla florerande gottköpsförklar-

ingar och feltolkningar är Nietzsches perspektivism: att, enkelt uttryckt, se saker och ting från olika håll. Det finns inga eviga sanningar, en övertygelse kan förvandlas till en motövertygelse. Det är denna hans perspektivism som starkast påverkat västerländsk kultur och tanke. Så inom kulturanthropologi, litteraturteori och en hel del filosofi – till exempel disciplinen hermeneutik. Nietzsche tar alltid ett steg till. När han upprörs över lögnen säger han:

"Icke att du ljög för mig, utan att jag icke längre tror dig, det har upprört mig."

Hur ska man läsa Nietzsche? Nästan ingen filosof har blivit så vantolkad som han, och det beror mycket på att folk läser honom bokstavligt, också på att han skriver poetiskt. Menar han då inte vad han säger? Jo, det gör han.

Lika ofta menar han emellertid motsatsen. Det är inte alltid lätt att upptäcka ironin med en så kallad **rak läsart**, men den kan finnas där. Och har man väl börjat misstänka en ironiker så blir allt han skriver tve-tydigt.

Språkliga missförstånd

I Nietzsches fall drabbas man konsekvent av övertygelsen att här finns mer än vad det nakna ögat kan upptäcka, inte mindre. Klarheten är visserligen ofta nog ett substrat i hans verk, men problemet är att han rör sig fram och tillbaka på ironins långa skala. Nog är det riktigt att de flesta filosofiska problem beror på missförstånd av språkets logik, det var också Nietzsche som den filolog han var.

Talar gör han emellertid likafullt. Kryptiskt dessutom – trots att han är tydlig nog. Och alltid förbehåller han sig rätten att dementera det han nyss sagt – för att därefter dementera dementin. Nietzsche var en intellektuell dynamitard, en gerillakrigare på andens domäner.

Vi spetsar örönen när vi misstänker en konflikt mellan de uttalade åsikterna och de åsikter vi själva hyser – och som vi tror författaren hyser. Lyssna bara på rubrikerna i *Ecce homo*, den sista bok han skrev innan han förlorade förståndet väl att märka: "Varför jag är så vis", "Varför jag är så skicklig", "Varför jag skriver så utomordentliga böcker", "Varför jag är ett Öde".

Visst, han var mästerlig, men rubrikerna bör tolkas ironiskt. Han driver med sig själv. Man kan jämföra med vad han säger i Bortom gott och ont:

"At fanders med min goda smak! Ty regeln är intressantare-än undantaget – än jag, undantaget!"

Nietzsche vill få in läsaren i en dialog. Varför förfasar du dig när jag säger att Gud är död? Varför anser du att jag har rätt? I båda fallen har du ansvar för tolkningen, inte jag. I denna sak som i så många andra fall – Nietzsches aforistik rymmer en hel armé av tvärsäkra påståenden – vill filosofen att det ska gunga under läsarens fötter. Det gungar ju under hans egna. Även om han säger att Guds död leder till en önskvärd nedskrotning av gamla moralregler så menar han inte att det är likgiltigt hur man lever. Se på Jesus! Han var ett föredöme under sin levnad. Finns med i bokens lista över Nietzsches "Top ten". Där finns också Sokrates, Wagner, Kant och Schopenhauer. Men just dessa personer – Jesus undantagen – finns också med i Nietzsches "Bottom ten".

Att omdömena skiftar så kapitalt beror naturligtvis på att Nietzsche ständigt ändrar perspektiv. Det han ogillade så starkt i kristendomen var dess "nihilism", dess förakt för allt världsligt. Nästa värld, vad är det?

Det är här vi lever och handlar. Nietzsche anser att kristen moral är nihilistisk då den på ett livsförnekande sätt vägrar acceptera människans naturliga instinkter. Andlighet är för Nietzsche en förhöjd estetisk medvetenhet, en vaken känsla för liv och öde – amor fati. En känsla för naturens storlagenhet, den mänskliga naturen inkluderad.

Alltför mänskliga

Övermänniskan, vem är han? Egentligen spelar han en liten och undanskymd roll i Nietzsches tänkande. Det är bara i den tidiga *Så talade Zarathustra* som han diskuteras mer utförligt.

Han är den andliga utvecklingens syfte. Befriad från blyghet, ständigt strävande mot sinnets storhet, ser han sitt liv som ett skapande äventyr. Han representerar styrka och mod men också själssadel, stil och förfining. Och det är allt.

Men vi besitter sådana slumrande kvaliteter.

Oftare talar han om stora män, och då beklagar han inte sällan att också de är "mänskliga, alltför mänskliga". Man kan inspireras av dem utan att för den skull identifiera sig med dem. I *Den glada vetenskapen* heter det emellertid:

"Men en tyrann eller Caesar har förståelse för individens rätt också i hans excesser och har ett intresse av att gynna en djävare privatmoral och till och med räcka den handen. Ty han uppfattar sig själv och vill att andra uppfattar honom såsom Napoleon en gång uttryckte det på sitt klassiska manér:

"Jag har rätt att svara på allt som man anför emot mig med ett evigt 'sådan är jag'. Jag står vid sidan om allt och alla, jag godtar inga villkor från någon. Jag vill att man underkastar sig också mina fantasier och finner det helt i sin ordning om jag hänger mig åt den ena eller andra förstörelsen."

Så talade Napoleon till sin general när hon satte hans äktenskapliga trohet i fråga.

Med Solomons och Higgins bok får läsaren åtskilligt att begrunda. Inte minst Nietzsches – och efter honom existentialisternas – åsikt att värden inte är färdigtuggad mat som Gud eller samhället tillhandahåller. Det är människan, var individ, som själv skapar och omskapar värdena. Det man ser som önskvärt visar sig i de konkreta moraliska val man företår. Nietzsches uppfordrande tanke är att vars och ens syn på moralen, oavsett vad den gäller, alltid speglar ens perspektiviska begränsningar.

OLAV WISTRÖM

Levande discohistoria på skiva

När man nämner New York vid mitten av 70-talet förs ofta tankarna till klubbar som Studio 54 och dess diskokultur. Den eran har även uppmärksamats på senare tid i filmer som 54 och The Last Days of Disco.

Musik

Larry i van Live at Paradise
 Garage 1979
 Strut
 West End Records
 Garage Records

Disco fick dock ett rejält bakslag runt 1979 när de flesta hade tröttnat och The Disco Sucks-kampanjen satte igång runt om i USA. Den mest kända yttringen är förmodligen Disco Demolition Night at Comiskey Park i Chicago den 12 juli 1979. Två DJ:s uppmanade folk att ta med sig sina vidriga diskoskivor för att bränna dem under en match i amerikansk fotboll. De flesta skivorna kom seglande ner genom publikhavet och även ut på

fotbollsplanen i stället för att bli brända. Matchen fick avbrytas. Det är bland annat den händelsen som anses vara slutet på discoeran.

MEN BLEV DET verkligen discos död? Knappt. De flesta fortsatte att gå på disco och dansa till någon form av discomusik som vanligt. Även om rena discoskivor inte var lika vanliga på försäljningslistorna längre.

En av de mest omtalade klubbarna i New York som fortsatte spela disco och senare dansmusik var Paradise Garage som startade 1976 och höll på till 1987.

DJ på Paradise Garage var Larry Levan som har blivit legendarisk för sina spelningar. Levan var den första riktiga DJ-stjärnan. Folk kom för att det var han som spelade. Det var knappast frågan om att

bara spela skivor, utan kombinationen av låtar och mixningen var det som lockade publiken. Klubben var känd för att även mixa disco med annan musik som rock och reggae. – Det har nu blivit dags att uppmärksamma klubben genom en liveskiva med ett set från 1979. Några kända hitlåtar spelade Levan ganska sällan, så några sådana finns inte på den här CD-boxen utan det är mest de långa och ofta instrumentala låtarna som han föredrog.

SÅ VID EN FÖRSTA lyssning kan skivorna uppfattas som monotona men efter några lyssningar rullar det på fint. Levans låtal och sätt att mixa skivor anses vara en föregångare till senare tiders sätt att mixa House och Trance och det förstår man när man lyssnar på skivorna. Att Levan gör sitt set som en DJ skulle ha gjort i dag är vad som gör den här skivan intressant. Vi får dock inte höra några vilda musikstilsbyten utan det är en enhetlig mix som levereras.

Den legendariske discjockeyn Larry Levan mixar och bildar skola.

I boxen ingår ett gediget häfte om Paradise Garage-tiden där bland annat Frankie Knuckles och Francois Kevorkian berättar om tiden med Larry Levan. Att Knuckles umgicks med Levan vid den här tiden ter sig naturligt eftersom det främst var han som utvecklade housemusiken i Chicago på 80-talet i samma anda som den här skivan.

PÅ PARADISE GARAGE ville man bara dansa hela natten lång, inte

helt olik dagens rave-fester. Klubben hade även öppet hela natten eftersom man inte brydde sig om att servera sprithaltiga drycker och därför inte behövde något alkoholtillstånd. Men som på dagens rave-fester var det förstas en hel del andra substanser som var i omlopp på klubben. Levan blev själv drogberoende och dog av en drogrelaterad sjukdom 1992.

Ett stycke kulturhistoria på skiva.

OLOF OSTERMAN